

■ سیدحسین کشفی*

روزهایی که بر ما می‌گذرد، سالروز از تحال فقیه اهل بیت(ع) زنده‌یاد آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدعلی علوی گرگانی را تداعی گر است.از این روی در نکوداشت کارنامه آن بزرگ، با یکی از دوستان و همدورگان ایشان یعنی حضرت آیت‌الله میرزا محمدحسین احمدی فقیه یزدی به گفت‌وگو نشستیم که نتیجه آن در پی می‌آید.با سیاسی از مورش از جمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین ناصرالدین انصاری قمی که بستر این مصاحبه را فراهم کردند. امید آنکه علاقه‌مندان را مفید و مقبول آید. ■ ■ ■

از چه مقطعی و چگونه با زنده‌یاد آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدعلی علوی گرگانی آشناشدیدو این آشنایی چگونه تاووم یافت؟

اولین آشنایی ما در درس مرحوم آیت‌الله آقای اراکی بود. با مرحوم آقای اخوی در درس ایشان شرکت می‌کردیم و برای نخستین بار، مرحوم آقای علوی گرگانی (رحمت‌الله تعالی علیه) را آنجا دیدیم. البته قبل از آن هم ایشان را دیده بودیم، اما آشنایی و رفاقت ما در آن درس شروع شد و بعد می‌دیدیم که ایشان در درس مرحوم آیت‌الله آقای داماد هم خیلی جدی شرکت می‌کنند. ما هم درس آقای داماد را خیلی می‌پسندیدیم.ایشان یزدی بودندو به ما لطف داشتندو ما هم علاقه خاصی به ایشان داشتیم.ایشان به درس‌های دیگری هم تشریف می‌بردند،از جمله درس مرحوم آیت‌الله آقای گلپایگانی. درس ایشان نظم و شکل خاصی داشت و انسان از شرکت در آن بسیار لذت می‌برد. آقای علوی جدیت داشتنددر درس ایشان هم شرکت کنند. در هر یک از این درس‌ها هم که شرکت می‌کردند، مطالعه جدی داشتندو با دقت خیلی زیادی درس می‌خواندند. در این جلسات، ما با ایشان آشنایی و صمیمیت زیادی پیدا کردیم و حتی من و اخوی، باایشان مباحثه داشتیم.علاقه‌مند بودیم با برخی از فضلا،از تباط نزدیک و علمی داشته باشیم، چنانچه آنها هم دوست داشتندت با ما این ارتباط علمی را داشته باشند. یکی از آنها آقای علوی بود که جدا از مهر و عاطفه ایشان بود چه چیزی کم است. خداوند به او لطف زیادی کرده بود وسجایای اخلاقی بی‌شمارای داشتنددر مهم‌ترین آنها تقوای ایشان بود. با همان چند کلمه‌ای که صحبت می‌کردند، ایمان و اعتقاد جدی ایشان ظهور پیدا می‌کرد. برخی از همان کلمات اول شان مشخص می‌شود که چه اعتقاد محکمی نسبت به مسائل دینی دارند و ایشان اینگونه بود. با حرف اول و دوم ایشان معلوم بود که بااعتقاد بسیار محکم نسبت به مسائل دینی سخن می‌گوید. این جاذبه مهمی بود که ما در منش ایشان مشاهده کردیم. از دیگر سجایای ایشان، چهره بشاش شان بود. همیشه وقتی مطلبی را بیان می‌کردند، برای تأکید بر آن تبسیم می‌کردند. ما همیشه تبسیم شیرین ایشان را به یادگار داریم. برعکس بعضی که می‌خواهند مطلبی را در مخاطب تثبیت کنند، با زمختی و تلخی این کار را می‌کنند، ولی ایشان اینگونه نبود و این واقعاً برازندگی خاصی در خلق و خویشان به شمار می‌رفت. ویژگی دیگر ایشان این بود که برای بیان هر مطلبی، جدیت بسیار داشتندو رئیس مطالب را حتماً یادداشت می‌کردندو این مسئله برایشان امر مهمی بود.ایشان بارها می‌گفتند من مطالب را یادداشت و مجدداً درباره آنها فکر می‌کنم ونتیجه می‌گیرم. عرف حوزه علمیه اینگونه بود که در سر‌هایی را که می‌خواندند، تقریر هم می‌کردند که عرف خوبی بود وایشان سعی داشتند برای هر درسی تقریری داشته باشندو عنایتی که در این زمینه داشتند، با تأمل بود. غیر از تقریر نوشته، با بعضی از طلاب هم به شکل گفت‌وگو تقریر داشتند. خود ما هم بسیار در این زمینه کوشا بودیم که با دیگران گفت‌وگو داشته باشیم واز این طریق، مطالب را در ذهن خود تثبیت کنیم.

همان شیوه‌ای که امروزه قرار دادن استاد راهنما، جایزه است؟

بله، آن روزها عرف و سنت خاصی بود که همه یا باید خودشان مقرر شوند یا پای صحبت یک مقرر بنشینند و گفت‌وگوی علمی صورت بگیرد.ایشان اهمیت زیادی به درس مرحوم آیت‌الله آقای حاج آقا مرام در تفسیر حائری می‌دادند و البته ما همس با همت جاد به درس ایشان می‌رفتیم. آقای حائری خیلی خوب پیش مطالعه و درس را بیان می‌کردند و تدریس بسیار محققانه‌ای داشتند. وقتی انسان بخواهد در سر آقای داماد را با درس آقای حائری مقایسه کند، درس دوم از این جهت که شاگرد دربوری می‌کردند، امتیاز بیشتری داشت.گاهی اوقات درس بسیار خوب و قابل استفاده است، ولی از جهت شاگرد دربوری ممتاز نیست.ولی این چند درسی را که ما از حضور در آنها خیلی لذت می‌بردیم، این طور بود که در شاگرد دربوری هم بسیار مؤثر بودند. از جمله این درس‌ها، درس آیت‌الله فکور و درس آیت‌الله بهاء‌الدینی بودند که این دو واقعاً در شاگرد دربوری نمودند و دقت مخصوصی داشتند. آقای بهاء‌الدینی اصرار داشتند ما حتماً درس مرحوم آقای اراکی را برویم و می‌فرمودند: «بعضی از درس‌ها هستند که موجب می‌شوند تا برداشت شما هنگامی که آنها را فراموش کنید، با برداشتهای بعدی شما تفاوت داشته باشند.» آقای منتظری، آقای مطهری و آقای حاج آقا مصطفی خمینی نزد آقای بهاء‌الدینی درس می‌خواندند و روابط زیادی با ایشان داشتند. آقای بهاء‌الدینی در اصول وفقه، درس مرتبی داشتند. به هر حال حضور ما در درس این چند استاد، به این علت بود که در آنها نوعی حالت شاگرد دربوری وجود داشت. آقای علوی در این جهت هم ید طولایی داشتند در نوع تدریس و شاگرد دربوری.از این اساتید الهام گرفته بودند که برای استادی که می‌خواهد وظیفه‌اش را درست انجام بدهد، امر مهمی است. هر استادی مطلبی را برای بیان یادداشت می‌کند، اما اینکه چگونه وارد بحث بشود، چگونه آن را توضیح بدهد و چگونه از آن خارج شود و مهم‌تر از همه اینکه چگونه استدلال کند، همه اینها باید از قبل برنامه‌ریزی شوند که برای پرورش یک شاگرد خیلی مهم است. به هر حال مرحوم آقای علوی پیش از آموختن این مسائل در درس حوزه قم، در نجف هم از درس علمای وقت نکاتی را برگرفته بودند.ایشان از کودکی، همراه با پدرشان در نجف بودند و حالات و مقامات علمای حوزه علمیه نجف را دیده بودند.ایشان می‌فرمودند ادبیات را در گرگان، نزد پدر خوانده و سپس همراه با ایشان



آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدعلی علوی گرگانی در حال اقامه نماز

لطافت طبع آقای علوی امری ممتاز بود. من افتادگی و صمیمیت ایشان و این موضوع را که برای خودش هیچ امتیازی قائل نبود بسیار دوست هم شده، یک مورد پیش نیامد که حالت متفاوتی به خود گرفته باشد، بلکه همان حالت قبل را در دوران مرجعیت داشت و به همین دلیل هم افراد، علاقه شددیدی به ایشان پیدا می‌کردند. ایشان فروتنی و خضوع در برابر خدا، اسلام و قرآن را با عمل‌شان به افراد انتقال می‌داد که بسیار ارزشمند بود

«زنده‌یاد آیت‌الله‌العظمی سید محمدعلی علوی گرگانی در عرصه تحصیل و تدریس» در گفت‌و شنود با آیت‌الله میرزا محمدحسین احمدی فقیه یزدی

رفتار فردی و اجتماعی او مردم را مجذوب معارف دینی می‌کرد

به نجف رفته بودند.

اشاره کردید به حضور آیت‌الله علوی گرگانی در درس آیت‌الله حاج آقا مرام تفسی حائری.ایشان در این درس، در زمره مستشکلین هم بودند؟

بله، در زمره مستشکلین یکی ایشان بودند، دیگری آقای ام‌اللهی، یکی هم اخوی و بنده بودیم. آقای علوی در این زمینه هم بسیار جدی بودند.ایشان وقتی اشکالی را بیان می‌کردند، سرشان را پایین می‌آوردند. تحمل این مسئله برای آقای حائری، یک مقدار مشکل بود.یک روز باآخره گفتند: «ما نفهمیدیم که بالاخره ما بر ایشان وارد شده‌ایم، یا ایشان بر ما؟»

ظاهر او به دلیل حجب و حیا سرشان را با بیان می‌نذاختند، اینطور نیست؟

بله و یک حرکتی هم به سرشان می‌دادند. آقای حاج آقا مرام تفسی می‌گفتند با این حرکت ایشان، بالاخره ما نفهمیدیم که قانع شدند یا مطلب برایشان جا نیفتاده است!البته مدت درس آقای حائری هم طولانی بود.

پس شما و مرحوم اخوی، در انتحاب اساتید و ضرورت‌های رفتاری آنها در تدریس، با آیت‌الله علوی اشتراک نظر داشتید؟

بله، همانطور که عرض کردم، من و اخوی به درس آقای اراکی بسیار علاقه داشتیم، چون بسیار منظم و با دقت بیان می‌شد. اما درسی که بسیار عمیق بود، درس آقای حائری و درس آقای داماد بود. البته آقای داماد خیلی میدان نمی‌دادند که ما زیاد حرف بزیم! قدری حرف‌ها را می‌شنیدند و بعد سراغ آقای دیگر نکات خودشان می‌رفتند و نمی‌گذاشتند که خیلی بحث دور بگیرد. روش ایشان هم این بود که دستی به ریش‌شان می‌کشیدند که یعنی دیگر بحث بس است! مثل آقای حائری به ما دور نمی‌دادند. یکی از ویژگی‌های ایشان این بود که بر بحثی را با سوره‌هایی از قرآن شروع می‌کردند که البته سوره‌های کوتاه و این هم از ویژگی‌های درس‌شان بود.

آیت‌الله علوی گرگانی، از چه مقطعی تدریس

را آغاز کردند؟ آیا از نحوه تدریس ایشان چیزی می‌دانید؟

البته مرحوم آقای علوی در قبل و بعد از انقلاب درس می‌گفتند، اما من تدریس ایشان را ندیده‌ام. یک روز به صورت اتفاقی و زمانی که در حرم تدریس می‌کردند، صدای ایشان را شنیدیم، ولی خیر، تدریس ایشان را ندیدیم و از نحوه آن نیز چیزی به یاد ندارم.

آیا ایشان در عداد مدرسین مطرح حوزه قم بودند؟

بله، ما با بعضی از شاگردان ایشان رابطه داشتیم. اولاً، ایشان تمام کتب رایج در حوزه را تدریس کردند. یک وقتی، یکی از شاگردان ایشان می‌خواست به‌طور اجمال، نکته‌ای از ایشان را برای ما ذکر کند و گفت من در درس لمعه ایشان شرکت کردم و ایشان فوق‌العاده مسلط بودند و به نکته‌هایی اشاره کرد که ما دانستیم. واقعاً هم همین‌طور است.ایشان در مسجد فاطمیه، شرح لمعه می‌گفتند و آقای مکارم هم بعد از ایشان می‌آمدند و مکاسب می‌گفتند.ایشان عنایت داشتند تمام کتاب‌های حوزه را تدریس کنند و تدریس خوبی هم داشتند. ثانیاً، درس خارج ایشان هم مشهور بود و درس پخته و خوبی داشتند. کسانی که نزد ایشان درس می‌خواندند، از آن اظهار رضایت می‌کردند.

از دیگر جنبه‌های شخصیتی آیت‌الله علوی گرگانی، بعداً اخلاقی ایشان بود. در این باره چه نکاتی را در خور اشاره و تبیین می‌بینید؟

واقعیت این است که ایشان با هر کس که از تباط برقرار می‌کرد، حتی یک طبله ساده، جاذبه خاصی داشت. کسانی که از گرگان می‌آمدند، از جذاب بودن ما، ایشان در آن منطقه صحبت می‌کردند و می‌گفتند همه سخت مرید آیت‌الله هستند. به دلیل صمیمیت و خیرخواهی زیادی که ایشان داشتند، می‌توانستند خیلی راحت با مردم از تباط برقرار کنند و این امتیاز مهمی بود. خیرخواهی ایشان هم بسیار برجسته بود. یک نفر گرفتاری داشت و از مردم همان منطقه بود. من به او گفتم چرا نمی‌روی با آقای علوی گرگانی

✽ **مدرس حوزه علمیه قم**

پیش‌خوابی

نظری بر یادمان نو انتشار زنده‌یاد

آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدعلی علوی گرگانی

در حالات و مقامات «آیت علم و عمل»

■ محمد رضا کائینی



اثری که هم اینسک در معرفی آن سخن می‌رود، یادمانی جامع برای مرجع والا مقام زنده‌یاد آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدعلی علوی گرگانی

است که در چنین موسمی در سال گذشته، روی از جهان برگرفت و رهسپار ابدیت شد. آنچه این دفتر را در میان یادمان نگاری‌های متعارف، در تبتی ارجمند قرار می‌دهد، تنوع مطالبی است که در آن آمده واینکه خاطرات آن فقید سعید و نیز آشنایان و مسراودان وی را در کنار برخی مباحث علمی و آثار ادبی و تصویری ناب و منتشر نشده، کنار هم قرار داده است. این اثر از سوی حجت‌الاسلام سیدحسین کشفی از نزدیکان و مرادان آن مرجع راحل تدوین یافته و انتشارات فقیه اهل بیت(ع) قم به نشر آن همت ورزیده است. تدوینگر این اثر در دیباچه خویش بر آن، نخست درباره اهمیت و ضرورت انتشار این دست آثار، چنین آورده است:

«آشنایی هر ملتی با مفاخر علمی واجتماعی خود، افزون بر بزرگداشت یاد و خاطره آنان، زمینه‌های رشد و کمال و ترقی و روح خودباوری و اعتماد به نفس را در مردم، به‌ویژه جوانان و نوجوانان بارور می‌سازد. اگرچه در تربیت انسان عوامل مختلفی تأثیر گذار است، اما تاثیر گه‌های انسانی در تربیت بسیار حائز اهمیت است. از جمله گه‌های انسانی، عالمان دین می‌باشند. آنان که ادامه‌دهندگان راه انبیا هستند و همچون پیامبران در راه هدایتگری و نبرد با جهل و نادانی گام نهاده و مشعل درخشان هدایت را به دست گرفته و به‌راستی مصداق بارز وارثان انبیا و مرزبانان اسلام‌اند. یکی از ستارگان درخشان آسمان علم و فقاقت، مرجع عالیقدر



✽ دهه ۱۳۹۰. آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدعلی علوی گرگانی، در دیدار با برخی علمای اهل سنت در دفتر خویش در شهر قم

مرحوم آیت‌الله‌العظمی حاج سید محمدعلی گرگانی (رضوان‌الله تعالی علیه) است. آن بزرگ در سایه تلاش‌های مستمر و کوشش‌های بی‌وقفه و بر تو کسب فیض از محضر اساتید حوزه علمیه قم، به مقامات بالای علم و دانش دست یافت و زندگی‌اش مظهر زهد و یادآور شیوه زندگی اولیای خدا بود. وی نمونه تقوا و تدریس فضیلت و ایت علم و عمل بود...»

فراهم آورنده این یادمان در بخش دوم مقدمه خویش، مفاد آن را به ترتیب بی‌آهه به مخاطبان معرفی کرده است:

«ویژگی‌های ممتاز معظم‌له از یکسو و توصیه فراهم مرجع تقلید و بزرگان حوزه بر تجلیل از شخصیت علمی و اخلاقی ایشان از سوی دیگر، سبب شد تا تحت اشراف بیت آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی، یادنامه آن مرجع معظم در آستانه نخستین سالگرد از تحالش در هشت فصل به چاپ رسد.

فصل اول، زندگینامه: این بخش زندگینامه معظم‌له و پدر بزرگوارشان آیت‌الله حاج سید سجاد علوی به قلم حجت‌الاسلام والمسلمین ناصرالدین انصاری قمی است.

فصل دوم، مصاحبه‌های آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی: از مرجع فقید مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های فروانی در دیدار با گروه‌ها و مؤسسات و ارگان‌های مختلف موجود است که جمع‌آوری و تدوین آن می‌تواند موضوع کنایی مستقل باشد، اما در این فصل فقط مصاحبه‌هایی از ایشان می‌آید که موضوع آن زندگینامه و خاطرات معظم‌له باشد و لذا به چهار مصاحبه اکتفا شد:

۱- مصاحبه با مجموعه مستند سعادت‌مندان حاج سیدمحمد محقق داماد
۲- مصاحبه با مجله پاسدار اسلام
۳- مصاحبه با دفتر تبلیغات اسلامی

فصل سوم، خاطرات درس‌های اخلاق: آیت‌الله العظمی علوی گرگانی (رحمت‌الله علیه) در روزهای چهارشنبه قبل از شروع درس خارج فقه،

به شرح و توضیح حدیثی از پیامبر اکرم(ص) و نامه معصومین(ع) می‌پرداختند. این مباحث اخلاقی با همت دفتر آن مرجع راحل، تدوین و در قالب چهار کتاب به این ترتیب منتشر شده است:

۱- وصایای پیامبر اعظم(ص) به‌امیرالمؤمنین(ع)، (دو جلد)

۲- پندهای رسول اعظم(ص) به ابانر غفاری

۳- پندهای رسول اعظم(ص) به عبدالله بن مسعود

۴- وصایای امام موسی بن جعفر(ع) به هشام معجین آن مرجع عظیم‌الشأن در خلال این درس‌های اخلاق، به شرح حال بزرگان و ذکر حکایات درس‌آموز از زندگی آنان پرداخته است. در این فصل داستان‌هایی که در این چهار کتاب نقل شده و معظم‌له خود شاهد آن بوده یا با واسطه استایدشنان نقل می‌کنند، به ترتیب صفحات کتاب آورده شده است. در این بخش از ارشادات و توضیحات و تعلیقات حجت‌الاسلام والمسلمین حاج سیدمحمدحسن علوی گرگانی (برادر مرجع فقیه) و نیز یاری حجت‌الاسلام سید امیرحسین علوی برخوردار بودم.

فصل چهارم، از نگاه دیگران: شامل ۳۰ مصاحبه از شخصیت‌های مختلف جوزوی و بستگان و دوستان و منسوبان آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی درباره ایشان است. این فصل حاصل همکاری و زحمات بسیار دوست گرامی و محقق توانمند آقای سیدمحمدرضا کائینی است. صوت بیشتر مصاحبه‌ها، توسط ایشان بپاده و ویراستاری در سایت مؤسسات مطالعات تاریخ معاصر ایران و برخی از آنان در روزنامه جوان و روزنامه همشهری منتشر شده است.

فصل پنجم، مقالات علمی: در این فصل پنج مقاله علمی در باره آثار و نظریات فقهی و اصولی آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی، به ترتیب ذیل آمده است:

۱- سبیری در ثلثی الاصول، از حجت‌الاسلام

والمسلمین سید محمدمهدی رفیع پور تهرانی.

۲- مبانی اعتبارسنجی و دیدگاه‌های رحالی

آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی، از حجت‌الاسلام سیدمحمدحسین میرشاه‌لایتی.

۳- روش‌شناسی ایجاد آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی، از حجت‌الاسلام محمدجواد لطفی.

۴- نظریه ولایت فقیه از دیدگاه آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی، از حجت‌الاسلام و المسلمین سیدمحمدحسن علوی گرگانی.

۵- باز‌بویهی قاعده تسلیح در ادله سنن از دیدگاه آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی، از سسرکار خانم فائزه فرهنگ.

فصل ششم، پیام‌های تسلیت: شامل پیام‌های تسلیت مراجع معظم تقلید و رؤسای قوای سه‌گانه

فصل هفتم، اشعار و مرثی: ۱۱ شعر در وصف و مرثیه آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی است. ۹ شعر اول پس از رحلت و دو شعر دیگر در زمان حیات ایشان سروده است.

فصل هشتم، اسناد و تصاویر: در این فصل از یاری حجت‌الاسلام سیدعلی کشفی و آقای سیدموسی علوی بهره‌مند بودم.

در اینجا وظیفه می‌دانم از همه بزرگوارانی که در تنظیم هشت فصل کتاب همکاری نمودند- که نام آنان را ذکر کردم- و نیز از همراهی بیت

مرحوم آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی- به‌ویژه حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحسن علوی-

و همچنین از همه فضلا و عزیزانی که در بسامان رسیدن این اثر تلاش و همکاری کرده‌اند، تقدیر و تشکر کنم. در پایان از همه صاحب‌نظران می‌خواهم که راهنمایی و ارشاد خود را از ما دریغ نوزند و نظر خود را در باره اثر حاضر با ما در میان گذارند. از حسن اتفاق این مقدمه در روز میلاد با

ساعات حضرت تقی‌ماطمه زهرا(س)- که روز میلاد آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی هم است- تحریر

شده. از خداوند متعال رحمت و مغفرت و علو درجات برای آن عالم ربانی خواستارم. دَعَاؤُهُمْ فِیْهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِیَّتُهُمْ فِیْهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعَاؤُهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ- سوره یونس، آیه ۱۰.»



آیت‌الله میرزا محمد حسین فقیه یزدی